

Andrzej Klimczuk

Żyjemy razem, czyli metody budowania kapitału społecznego

Separacja między społecznością polską i żydowską w przedwojennym Białymstoku zdaje się być jednym z faktów historycznych stanowiących podstawę projektu „Żyliśmy razem przez wieki, czyli Żydzi i Polacy w Białymstoku”. Z dostępnych danych wiemy, iż kontakty między przedstawicielami obu dominujących w mieście grup etnicznych były ograniczone za sprawą m.in. różnic kulturowych, barier językowych, instytucji nastawionych na członków swoich grup, odmiennego rytmu życia codziennego i obrzędów religijnych oraz rozmieszczenia przestrzennego. Choć złożoność historycznych relacji i prób wzajemnego zbliżenia stanowi odrębny temat¹, to samo tworzenie i utrwalanie form pozytywnego współżycia między narodami i grupami etnicznymi wciąż stanowi istotny problem.

Współczesny Białystok jest miastem zróżnicowanym kulturowo a więc takim w którym istnieje kilka różnych grup o własnej kulturze (m.in. Polacy, Białorusini, Ukraińcy, Litwini, Rosjanie, Żydzi, Tatarzy, Romowie); są warunki by mogły podtrzymywać i rozwijać swoje wartości; podziały rasowe, narodowe, religijne, językowe, bądź regionalne nie odgrywają dominującej roli; oraz zróżnicowanie to ulega procesom instytucjonalizacji - utrwalania form aktywności, norm i wartości². Niemniej uświadamianie sobie różnic może prowadzić do konfliktów, nieufności, niezrozumienia, uprzedzeń, działania w oparciu o błędne przekonania oraz utrudniać określanie i osiągnięcie wspólnych celów. Z drugiej strony zaś sterowanie różnorodnością może pozwolić np. na obniżenie kosztów funkcjonowania instytucji, ułatwić pozyskiwanie zasobów, ułatwić dostosowanie się do otoczenia, zwiększyć kreatywność i innowacyjność oraz zwiększyć dostęp do informacji użytecznych przy rozwiązywaniu problemów³. Zakłada się, że Białystok dopiero w perspektywie może stać się miastem wielokulturowym, czyli takim „w którym osiągnięto wysoki stopień instytucjonalizacji zróżnicowania kulturowego mieszkańców. Jednocześnie to miejsce, które jest przygotowane do pełnego spożytkowania płynących z tego zróżnicowania korzyści, nie mając z tego tytułu jakichś specjalnych problemów”⁴. Tworzenie takiego miasta wymaga

¹ Zob. K. Sztop-Rutkowska, *Próba dialogu. Polacy i Żydzi w międzywojennym Białymstoku*, Nomos, Kraków 2008.

² A. Sadowski, *Białystok. Kapitał społeczny mieszkańców miasta*, WSE, Białystok 2006, s. 133-140.

³ R.W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2005, s. 190-193.

⁴ A. Sadowski, *Białystok. Kapitał społeczny mieszkańców miasta*, op. cit., s. 176-177.

Rozszerzona wersja artykułu: A. Klimczuk, "Żyjemy razem, czyli metody budowania kapitału społecznego", [w:] A.J. Kloza (red.), "Żyliśmy razem przez wieki, czyli Żydzi i Polacy w Białymstoku", Fundacja Edukacji i Twórczości w Białymstoku, Białystok 2009, s. 5-6.

realizowania określonej polityki regulującej stosunki międzykulturowe zgodnie z zasadami demokratycznymi, której istotne elementy to m.in. równość prawna, troska o szacunek i tolerancję wobec innych kultur i edukacja międzykulturowa.

Ponadto należy zaznaczyć, iż zróżnicowaniu kulturowemu miasta towarzyszy rozpad więzi sąsiedzkich⁵. Trudno zatem o akty samopomocy, wzajemności i zainteresowanie się innymi, a łatwo o obojętność, nieufność i zakładanie zamkniętych wspólnot otoczonych murami. Podobne procesy nie występują tylko w Białymstoku. Z systematycznie prowadzonych badań sondażowych „European Social Survey” i „Diagnoza Społeczna” wynika, iż Polacy powszechnie nie ufają sobie, nie zrzeszają się w dobrowolnych organizacjach oraz są najmniej tolerancyjni i obywatelscy w Europie⁶. Brak efektywnej wspólnoty nie pozwala na lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów i podnoszenie jakości życia – tym czasem we współczesnych koncepcjach rozwoju społeczno-ekonomicznego znaczenie ma potencjał zgromadzony nie tylko w zasobach ekonomicznych, finansowych, czy przyrodniczych, ale też w zbiorowościach ludzkich. Choć między klasycznymi ujęciami autorstwa P. Bourdieu, J.S. Colemana i R.D. Putnama występują różnice to najogólniej można przyjąć, iż poprzez kapitał społeczny rozumie się potencjał współdziałania osadzony w powiązaniach międzyludzkich i normach społecznych, który może przynosić korzyści osobom, grupom i społeczeństwom. O jakości kapitału społecznego świadczą chociażby: aktywność mieszkańców miasta w rozwiązywaniu problemów społecznych, ich zaradność społeczna, posiadanie ugruntowanej tożsamości politycznej, trwałość rodzin wraz z określeniem zakresu ich współdziałania z instytucjami i organizacjami społecznymi, siła więzi sąsiedzkich, poziom zaufania, poziom bezpieczeństwa, podejmowanie prywatnych inicjatyw gospodarczych, gotowość do zrzeszania się, zdolność do kompromisu, poczucie wolności wypowiedzi oraz stosunek do ustroju, prywatyzacji, pracy, firm zagranicznych i środków przekazu⁷.

Poniżej przedstawiono zestaw metod budowania kapitału społecznego wzorowany na koncepcjach zagranicznych⁸, jak też na obserwacjach i pomysłach autora.

⁵ *Ibidem*, s. 78-86 i 219.

⁶ J. Czapiński, *Molekularny rozwój Polski*, [w:] J. Szomburg (red.), *Modernizacja Polski. Kody kulturowe i mity*, IBnGR, Gdańsk 2008, s. 95-102.

⁷ A. Sadowski, *Białystok. Kapitał społeczny mieszkańców miasta*, *op. cit.*, s. 28, 32 i 111.

⁸ Na podst.: *150 Things you can do to build social capital*, Saguro Seminar: Civic Engagement in America at Harvard University's John F. Kennedy School of Government, www.bettertogether.org/pdfs/150things.pdf [02.04.2009]; *151 Things I Can Do to Build Social Capital in My Community*, Bank of I.D.E.A.S., www.bankofideas.com.au/Downloads/Social_Capital_Handout_1.pdf [02.04.2009]; *128 Community Projects*

1. Spotykaj się z sąsiadami
2. Uczestnicz w spotkaniach, prezentacjach i pokazach lokalnych instytucji kultury
3. Bierz udział w wyborach i konsultacjach społecznych
4. Podziel się swoimi umiejętnościami z innymi jako wolontariusz
5. Rozmawiaj z przedstawicielami innych religii i grup etnicznych
6. Nagrywaj wspomnienia swoich rodziców i dziel się nimi z dziećmi
7. Zaplanuj wakacje z przyjaciółmi i rodziną
8. Aktywnie słuchaj innych
9. Unikaj plotek
10. Zaprzeczaj stereotypom i uogólnieniom o zachowaniach, poglądach i ideach przedstawicieli innych kultur, religii i warstw społecznych
11. Promuj postawy antydyskryminacyjne i cnoty obywatelskie
12. Pomagaj innym w naprawach i remontach
13. Zorganizuj ligę sportową i uczestnicz w niej
14. Dołącz do związku działkowców
15. Uczestnicz w spotkaniach i imprezach jeśli zostałeś zaproszony
16. Oddawaj krew i promuj transplantologię
17. Uczestnicz w przedstawieniach, występach i zawodach sportowych swoich dzieci
18. Poznaj nauczycieli swoich dzieci
19. Działaj w drużynach harcerskich
20. Zbieraj i porządkuj informacje o umiejętnościach i zainteresowaniach sąsiadów oraz członków grup i organizacji w których działasz
21. Organizuj co miesięczne spotkania przy herbacie
22. Uczestnicz w spotkaniach w bibliotekach
23. Śpiewaj w chórze, tańcz w zespole, graj w teatrze amatorskim
24. Poznaj bliżej sprzedawców w swoim sklepie
25. Pozostaw w parku wodoodporne szachy lub warcaby
26. Graj w karty i gry towarzyskie z przyjaciółmi i sąsiadami
27. Przekaż 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego

28. Wspomóż lokalny bank żywności
29. Nie wstydz się własnego języka
30. Ucz się języków narodów sąsiednich
31. Poznawaj język Esperanto
32. Spaceruj po mieście
33. Studiuj historię swojego miasta
34. Zachęcaj współpracowników do wolontariatu i promuj społeczną odpowiedzialność biznesu
35. Organizując imprezy, konferencje i prezentacje zbieraj anonimowe opinie i wrażenia uczestników
36. Dbaj o relacje z otoczeniem instytucji w których działasz
37. Organizuj spotkania opiekunek do dzieci
38. Udzielaj odpowiedzi w badaniach ankietowych
39. Zapraszaj przedstawicieli lokalnych władz do czynnego uczestnictwa w swoich projektach
40. Po zakończeniu projektów społecznych dyskutuj z uczestnikami i rozdaj im pamiątkowe dyplomy
41. Bierz udział w świętach społeczności lokalnej
42. Załóż grupę spędzającą wspólnie czas na świeżym powietrzu
43. Bierz udział w kampaniach politycznych, wspieraj protesty oraz podpisuj petycje i wnioski
44. Uczestnicz w spotkaniach rad osiedlowych
45. Załóż grupę pomagającą seniorom w obsłudze komputerów
46. Dziel się narzędziami z sąsiadami
47. Regularnie spotykaj się z współpracownikami przy obiedzie lub w grupach dyskusyjnych
48. Pomagaj sąsiadom w odśnieżaniu i zagrabianiu podwórka
49. Regularnie dojeżdżaj z sąsiadami do pracy
50. Bierz udział w wycieczkach pieszych do lokalnych miejsc historycznych
51. Regularnie zapraszaj rodzinę na obiady
52. Czytaj dzieciom
53. Kandyduj do stanowisk publicznych
54. Reaguj na wypadki, akty przemocy i zaśląbnięcia
55. Zorganizuj imprezę dla sąsiadów z bloku lub ulicy
56. Załóż grupę pomagającą w remontach i pracach domowych potrzebującym

57. Pomagaj w pracach komitetów mieszkańców
58. Wstąp do ochotniczej straży pożarnej
59. Piesz spaceruj z dziećmi do kościoła lub świątyni
60. Pomagaj samotnym starszym sąsiadom
61. Dbaj o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze
62. Dosiadaj się do ludzi samotnie spożywających obiad
63. Przekonaj lokalne restauracje do tworzenia stolików dla samotnych osób, które chcą poznać innych
64. Bierz udział z kursach artystycznych i plastycznych
65. Mów innym „dziękuję”
66. Wspieraj inicjatywy charytatywne
67. Zbierz grupę sprzątającą osiedla, lokalne cmentarze i parki
68. Gdy słyszysz narzekanie i krytykę, sugeruj innym że też mogą coś zmienić
69. Rozmawiaj z innymi o sposobach na rozwiązywanie problemów społecznych
70. Piecz ciastka i dziel się nimi z sąsiadami i współpracownikami
71. Sadź drzewa i opiekuj się roślinami z sąsiadami
72. Zwracaj zagubione portfele i inne przedmioty
73. Rozmawiaj z ludźmi, których regularnie spotykasz w środkach transportu publicznego
74. Proś innych o pomoc i odwzajemniaj ją
75. Dzwon do starych znajomych
76. Spotykaj kolegów z lat szkolnych
77. Rozmawiaj ze swoimi dziećmi i rodzicami o tym jak minął ich dzień
78. Mów „dzień dobry” do nieznajomych w windach, autobusach, urzędach i sklepach
79. Oferuj innym podwiezienie autem
80. Organizuj noce filmowe, słuchowiska, prezentacje dzieł sztuki i innych wytworów kultury
81. Zapraszaj nowopoznane osoby do spotkań w których uczestniczysz
82. Ćwicz z przyjaciółmi
83. Bierz udział w pracach nad gazetkami lokalnymi
84. Zbieraj zdjęcia, pamiątki i historie mówione od starszych mieszkańców
85. Załóż klub dyskusyjny traktujący o sprawach społecznych, książkach lub innych zainteresowaniach
86. Pomagaj w rozwożeniu obiadów potrzebującym
87. Załóż klub historii lokalnej w swojej bibliotece

88. Prowadź treningi twórczości i kreatywności
89. Zachęcaj innych do rozwijania umiejętności i poszukiwania zajęć
90. Nie przechwalaj się i nie okazuj zazdrości
91. Mów innym o kapitale społecznym i jego znaczeniu
92. Ograniczaj oglądanie telewizji
93. Spędzaj czas z niepełnosprawnymi i chorymi
94. Pomagaj w przenoszeniu ciężkich przedmiotów
95. Uważnie czytaj prasę lokalną
96. Kup grill i zaproś innych na wspólny posiłek
97. Napraw coś nawet jeśli tego nie zepsułeś
98. Zbieraj śmieci nawet jeśli ich nie porzuciłeś
99. Popieraj twórców lokalnych i produkty regionalne
100. Kibicuj lokalnym drużynom
101. Dziel się pouczającymi kawałami
102. Zatrudniaj młodzież do ciekawych zadań i rozwiązywania lokalnych problemów
103. Stwórz tradycję
104. Organizuj zajęcia dla wszystkich grup wiekowych
105. Bądź uprzejmy dla innych kierowców
106. Rób i dawaj innym prezenty
107. Pomagaj w selekcji odpadów
108. Informuj lokalne media o istotnych problemach, osiągnięciach, wydarzeniach i inicjatywach
109. Wysyłaj listy z podziękowaniami do redaktorów opisujących istotne sprawy lokalnej społeczności
110. Oddawaj zbędne przedmioty potrzebującym, grupom charytatywnym, bibliotekom i szkołom
111. Twórz bibliotekę domową i pozwalaj korzystać z niej innym
112. Pisz listy do znajomych
113. Bierz udział w kiermaszach starych przedmiotów
114. Chodź ze znajomymi na zakupy
115. Stwórz plac zabaw jeśli jest potrzebny
116. Otwieraj innym drzwi gdy mają zajęte ręce
117. Oferuj pilnowanie mieszkania sąsiadowi gdy wyjeżdża

118. Uczestnicz w zajęciach pozalekcyjnych
119. Gdy idziesz do sklepu zapytaj sąsiada czy czegoś nie potrzebuje
120. Oglądaj pamiątki i zdjęcia ze znajomymi
121. Działaj w grupach zrzeszających ludzi z różnych kultur, religii, warstw i grup społecznych
122. Zostań członkiem organizacji samopomocowych np. banków czasu
123. Stwórz grę miejską lub grę planszową związaną z miastem
124. Twórz drzewo genealogiczne
125. Fotografuj, filmuj i spisuj - dokumentuj historię miejsca zamieszkania
126. Zaoferuj mentoring młodszej osobie
127. Stwórz ze znajomymi wspólną wizję przyszłości
128. Zarządzaj czasem i zadaniami tak by nie spędzać całych dni w pracy
129. Zachęcaj szkoły do regularnej organizacji dni w których uczniowie i studenci będą mogli wykazać się aktywnością na rzecz dobra wspólnego
130. Za pośrednictwem internetowych serwisów społecznościowych informuj znajomych o wydarzeniach w których uczestniczysz
131. Uczestnicz w dyskusjach internetowych dotyczących twojego miejsca zamieszkania
132. Dołącz do bractwa rycerskiego lub grupy inscenizacji historycznych
133. Zaprosz samotne osoby na święta rodzinne
134. Organizuj lub sponsoruj przeglądy i konkursy
135. Twórz plebiscyty promujące dobre praktyki
136. Dziel się pomysłami w księgach wniosków i skrzynkach sugestii
137. Wyrażaj swoje opinie w radiowych i telewizyjnych programach dyskusyjnych
138. Rozmawiaj i koresponduj z wnukami
139. Podczas wyjazdów pozostawiaj innym ludziom i organizacjom ulotki promujące turystykę twojego regionu
140. Pisz do ludzi, których praca stanowi twoją inspirację
141. Daj swój numer telefonu sąsiadom
142. Pomysłowo reaguj na brzydkie słownictwo
143. Zachęcaj dzieci do zabaw wymagających myślenia i kooperacji oraz nie stosuj kar z użyciem przemocy
144. W sklepie przepuszczaj seniorów, osoby niepełnosprawne i osoby z mniejszą ilością zakupów

145. Zbieraj datki do skarbonki
146. Załóż stronę internetową i dziel się z innymi przemyśleniami o niewykorzystanych możliwościach i szansach lokalnej społeczności
147. Organizuj doroczne imprezy uznania za pracę wolontariuszy, rolników, nauczycieli, urzędników, pracowników służb publicznych, przedsiębiorców itd.
148. Promuj regularne tematyczne spotkania przedstawicieli władz, biznesu, instytucji kultury i nauki oraz organizacji pozarządowych
149. Wyróżniaj historyczne i żyjące osoby istotne dla społeczności lokalnej
150. Pisz poradniki związane z życiem miejskim
151. Przygotuj konkurs opisów lub ilustracji wyobrażonych przyszłych zmian w mieście
152. Działaj na rzecz oznakowania miejsc związanych z wydarzeniami i postaciami historycznymi
153. Wspieraj szkoły by odkrywały, badały i pisały o lokalnej historii
154. Promuj akcje na rzecz powrotu byłych mieszkańców do miasta
155. Organizuj targi organizacji pozarządowych by mogły zaprezentować swoją działalność i rekrutować wolontariuszy
156. Przygotuj zestaw wskaźników jakości życia społeczności lokalnej i prowadź ich regularne pomiary
157. Zachęć prasę do utworzenia kolumny w której każdy będzie mógł przedstawić swoją wizję miasta
158. Zorganizuj konkurs fotograficzny lub wideo dla młodzieży by mogła pokazać co ceni w społeczności
159. Rozsyłaj informacje o życiu lokalnym do byłych mieszkańców miasta
160. Twórz i rozpowszechniaj hasła pozytywnie opisujące społeczność lokalną
161. Aranżuj i dekoruj przestrzeń nawiązując do tradycji przodków
162. Notuj pomysły na wywołanie pożądanych zmian
163. Podziel się tą listą z innymi